

УДК 347.965

М.Ю. ЄФІМЕНКО, Харківський національний університет внутрішніх справ

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ АДВОКАТА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Ключові слова: завдання та функції адвоката, адміністративний процес

Становлення в Україні громадянського суспільства та розбудова правової держави безпосередньо пов'язані з підвищенням рівня правової культури та правосвідомості населення нашої країни. Проте, у будь-якому цивілізованому суспільстві, яке перебуває на високому етапі свого економічного, політичного, соціального, правового розвитку і характеризується достатнім рівнем правової культури потреба, зі сторони як пересічних громадян, так і державних службовців, підприємців, в отриманні кваліфікованої юридичної допомоги не втрачає своєї вагомості й актуальності.

Суб'єкти права, учасники різного роду правовідносин часто-густо мають потенціальну та реальну потребу у кваліфікованій допомозі юриста. У зв'язку з цим сучасний етап розвитку громадянського суспільства та правової держави вимагає з боку держави встановлення на нормативно-правовому рівні та юридичного і фактичного забезпечення гарантій державного захисту прав і свобод людини.

Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на правову допомогу, а також право на вільний вибір захисника своїх прав [1]. Забезпечення реального виконання змісту цієї статті на сучасному етапі розвитку української державності може здійснити адвокатура України.

Адвокатура України є відокремленим від системи державних органів самоврядним інститутом, основним призначенням якого є

надання кваліфікованої юридичної допомоги громадянам та організаціям.

Той факт, що адвокатура у нашій державі відокремлена від системи державних органів свідчить про те, що вона є відносно самостійним та незалежним утворенням на професійній основі. Відповідно адвокат може протистояти інтересам публічних структур і їх посадових осіб у судовому процесі. Виключення адвокатури з системи державних органів позбавляє посадовців і державних службовців можливості впливати на професійну діяльність адвокатів, є одним із чинників, які забезпечують реальне ефективне виконання адвокатурою та адвокатами їх функцій і завдань у адміністративному процесі.

Проблеми правових засад організації, функціонування адвокатури в Україні певним чином досліджували у своїх наукових працях такі вчені-юристи, як В. Гайворонська, І. Гловацький, І. Гончар, Я. Зейкан, В. Кульчицький, В. Купрішин, Д. Кухнюк, А. Святоцький, Ю. Стецовський, Д. Сусло, Д. Фіолевський. У свою чергу, правовий статус адвокатури та адвоката в цілому та окремі його елементи були предметом дослідження М.Д. Ждана, Д.В. Сичова, Є.М. Поповича, Л.В. Тацій, І.І. Діткевича, О.В. Гурича.

Слід відзначити, що праці зазначених вчених певною мірою торкаються питань завдань і функцій адвоката у адміністративному процесі, проте вичерпно та цілісно не розкривають сутність і зміст даних елементів правового статусу адвокатів у адміністративному процесі. У зв'язку з цим, метою статті є визначити поняття «завдання адвоката у адміністративному процесі», «функції адвоката у адміністративному процесі», виокремити та проаналізувати основні з них.

За логікою речей виокремлення та аналіз конкретних завдань і функцій адвоката у адміністративному процесі вимагає визначення категоріального апарату, а саме визначення понять «функції адвоката», «завдання адвоката».

У зв'язку з тим, що «функції адвоката» і «завдання адвоката» є складними системними поняттями, тобто складаються із двох слів, які окремо один від одного мають своє власне змістовне значення, на наш погляд, доцільно визначити окремо кожне з них.

Укладачі Великого тлумачного словника сучасної української мови слово «завдання» тлумачать як «визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і таке інше; настанова, розпорядження виконати певне доручення; мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити» [2, с.284]. Відповідно функції, згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови є: «явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось» [2, с.1148].

А.В. Іщенко, досліджуючи співвідношення таких категорій, як «функція» та «завдання» пише, що завдання – це постанова, продиктована певними потребами конкретного періоду практичної діяльності. Автор окремо підкреслює, поняття «завдання» та «функції» взаємопов'язані між собою, в результаті уточнення, конкретизації завдань виникають функції, які є якісними характеристиками явища [3, с.54].

У адміністративно-правовій літературі О.С. Проневич завдання суб'єкта права визначає як цілі, досягнути яких він має прагнути у своїй діяльності. На думку автора, реальні, часткові цілі, досягнення яких передбачається для отримання основного результату діяльності, складають зміст завдань поставлених перед суб'єктом права. Натомість функції є самостійними, відносно відособленими видами дій, необхідних для виконання соціального призначення суб'єкта права. Завдання є визначальними по відношенню до функцій, оскільки функція є практичною реалізацією завдання [4, с.55].

Існує і інша точка зору стосовно первинності визначальності функцій по відношенню до завдань. Так, приміром, на думку С.В. Пав-

лова категорії «завдання» та «функції» взаємозалежні, і їх можливо уявити лише в певному співіснуванні. Виконання завдання вміщує в себе усвідомлення цілі, заради якої воно виконується. Функції ж потребують конкретизації через завдання різного рівня [5, с.68].

Що стосується визначення поняття «завдання адвоката» і «функції адвоката», то ми вважаємо за необхідне підкреслити, що зміст даних дефініцій має містити як сутність категорій «завдання» та «функції», так і категорії «адвокат».

Зважаючи на те, що адвокат – є фізичною особою, яка здійснює адвокатську діяльність, незалежну професійну діяльність щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту, на нашу думку, цілком доцільно визначити поняття «завдання адвоката», «функції адвоката» наступним чином.

Завдання адвоката – це визначені, заплановані для виконання обсяги роботи адвоката, які здійснюються ним із метою здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Функції адвоката – це основні напрямки діяльності адвоката, що здійснюються ним із метою здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

У даному контексті звернімо окремо увагу на те, що «функції адвоката» і «функції адвокатури», «завдання адвоката» і «завдання адвокатури» є близькими за змістом, але не тотожними поняттями.

Стосовно співвідношення зазначених понять Л.В. Тацій відмічає: «недоцільно ототожнювати функції адвокатури з такими функціями адвоката як представництво інтересів в суді та в інших державних органах, розробка та оформлення юридичних документів, надання юридичних консультацій тощо [6, с.35]. Вчена наголошує, що функції адвоката та функції адвокатури відрізняються об'єктом, тобто сферою суспільних, у тому числі й правових відносин, на які вони спрямовані. Так,

функції адвокатури спрямовані на відносини, які складаються в самій адвокатурі та між адвокатурою і конкретними адвокатами, адвокатськими об'єднаннями, клієнтами чи державними органами. Функції ж адвоката спрямовані на відносини, які складаються між його клієнтом та іншими суб'єктами (державними органами, юридичними та фізичними особами) [6, с.35].

Іншими словами, функції адвоката та функції адвокатури є близькими взаємопов'язаними поняттями. Проте, між даними правовими категоріями є суттєва різниця, яка полягає, перш за все, в об'єктах, на які спрямовані функції адвоката і функції адвокатури.

Крім того, зазначені категорії не можуть визнаватися як взаємозамінні у зв'язку з тим, що функції адвоката характеризують основні напрямки діяльності адвоката як фізичної особи, що здійснює професійну діяльність із метою надання правової допомоги клієнтам (клієнтами адвоката є фізичні та юридичні особи), натомість функції адвокатури являють собою основні напрямки діяльності адвокатури України, до числа яких відносяться дії щодо атестації адвокатів, контролю діяльності адвокатів та їх об'єднань, реєстрації адвокатських об'єднань та адвокатів, створення корпоративних норм, які мають внутрішньо-організаційний характер тощо. Звідси закономірно впливає, що *функції адвокатури є основними напрямками практичної, соціально корисної, професійної діяльності по організації діяльності щодо надання фізичним та юридичним особам правових послуг з приводу захисту їх прав, свобод та інтересів* [6, с.35].

Як і функції адвоката та функції адвокатури, *завдання адвоката та завдання адвокатури є різними за сутністю та змістом правовими категоріями*. Даний умовивід ми можемо зробити не лише на підставі дослідження та порівняння понять «завдання адвокатури», «завдання адвоката», а й виходячи з того, що поняття «функції» і «завдання» є взаємопов'язаними юридичними явищами. З цього випливає, що, як і функції, завдання

адвоката та завдання адвокатури відрізняються, перш за все, сферою суспільних відносин у яких діє адвокат та адвокатура як самостійний інститут громадянського суспільства.

Основні завдання адвокатів у сфері захисту прав і свобод людини закріплені ст.19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [7]. Аналіз зазначених у даній статті завдань адвоката, як фізичної особи, що здійснює професійну діяльність із метою надання правової допомоги, дає підстави стверджувати, що не всі з них є завданнями адвоката у адміністративному процесі.

Зважаючи на сутність та особливості адміністративного процесу як різновиду юридичного процесу, маємо підстави до *основних завдань адвоката у адміністративному процесі віднести: по-перше*, надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, що виникають у результаті розгляду адміністративної справи; *по-друге*, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів адміністративно-правового характеру; *по-третє*, захист прав, свобод і законних інтересів особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; *по-четверте*, представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; *по-п'яте*, представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення адміністративного процесу.

З огляду на зазначене, та беручи до уваги визначення «функції адвоката», маємо підстави до основних функцій адвоката у адміністративному процесі віднести, перш за все: *представницьку і консультативну (інформаційну) функції*.

У даному аспекті вважаємо за доцільне зупинитися детальніше на кожній із вищевказаних функцій, проаналізувати їх.

Що стосується *представницької функції адвоката у адміністративному процесі*, то частини 1 та 2 ст.56 Кодексу адміністративного судочинства України закріплює право за

сторонами та третьою особою в адміністративній справі брати участь у адміністративному процесі особисто і (або) через представника. При цьому положення цієї ж статті свідчать про те, що, по-перше, *представником може бути фізична особа, яка відповідно до ч.2 ст.48 Кодексу про адміністративне судочинство має адміністративно-процесуальну дієздатність*; по-друге, *представники беруть участь у адміністративному процесі на основі договору або закону* [8].

У свою чергу згідно з ч.1 ст.58 цього ж кодифікованого нормативно-правового акту повноваження представників, які беруть участь у адміністративному процесі на основі *договору*, на здійснення представництва в суді повинні бути підтверджені *довіреністю*. Крім цього, ч.5 цієї статті свідчить про те, що повноваження адвоката як представника можуть також *посвідчуватися ордером, дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або договором про надання правової допомоги* [8].

Виходячи з положень зазначених статей Кодексу адміністративного судочинства, маємо підстави відмітити, що адвокат має право бути представником однієї зі сторін адміністративного процесу. При цьому адвокат є представником, який приймає участь у адміністративному процесі на підставі договору, тобто здійснює представництво інтересів тієї чи іншої сторони у адміністративному суді на підставі ордеру, за дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або договору про надання правової допомоги.

Стосовно представницької функції адвоката у юридичному процесі О. Задніпровський зазначає, що адвокат є спеціальним суб'єктом цивільного, господарського, кримінального, адміністративного процесу, що здійснює в будь-якому суді тільки одну функцію – сприяння захисту законних прав та свобод особи, що представляється ним, із обмеженими правами та обов'язками і представництво його

інтересів шляхом надання юридичної допомоги [9]. Таким чином, вчений не виокремлює окремо функцію представництва адвоката від функції захисту прав та свобод особи, та функції надання юридичної допомоги.

Ми цілком підтримуємо дану позицію О. Задніпровського і вважаємо, що у результаті здійснення представницької функції у адміністративному процесі адвокат, з однієї сторони, надає юридичну допомогу своєму клієнтові (представляючи його інтереси та права у процесі розгляду адміністративної справи), а з іншої сторони, – сприяє захисту законних прав та інтересів особи.

З вищевикладеного закономірно випливає висновок про те, що всі *функції адвоката у адміністративному процесі взаємопов'язані між собою, і їх поділ є умовним та схематичним*.

На підставі вищезазначеного, на нашу думку, *представницьку функцію адвоката у адміністративному процесі слід визначити як один із основних напрямків діяльності адвоката у адміністративному процесі, який полягає у здійсненні ним юридичних дій (в межах наданих довіреністю повноважень) від імені та в інтересах особи, яку він представляє, з метою захисту її прав та інтересів, надання правової допомоги*.

З представницькою функцією адвоката у адміністративному процесі тісно пов'язана *консультативна (інформаційна) функція*. Сутність даного напрямку діяльності адвоката у сфері публічно-правових відносин, на наш погляд, полягає у тому, що адвокат у процесі здійснення адвокатської діяльності надає правову допомогу сторонам та учасникам адміністративного процесу шляхом проведення консультацій.

Слід окремо відмітити, що метою такого роду консультацій є надання правової інформації у зжатою вигляді стосовно питань, які цікавлять учасників адміністративного процесу, іншими словами, надання обґрунтованої відповіді на поставлені конкретні правові питання. Результатом реалізації адвокатом консультативної (інформаційної) функції може

стати складення ним заяв, скарг, процесуальних та інших документів адміністративно-правового характеру.

У додаток до вищевикладеного окремо відмітимо, що перелік основних функцій адвоката у адміністративному процесі представницькою та консультативною функцією не вичерпується. Тісно пов'язані з зазначеними напрямками діяльності адвоката у адміністративному процесі і такі функції, як *превентивна, відновлювальна та охоронна* [10].

Отже, на підставі викладеного у даній статті, маємо підстави констатувати наступне:

«Функції адвоката» і «функції адвокатури», «завдання адвоката» і «завдання адвокатури» є близькими за змістом, але не тотожними поняттями.

Завдання адвоката – це визначені, заплановані для виконання обсяги роботи адвоката, які здійснюються ним із метою здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Функції адвоката – це основні напрямки діяльності адвоката, що здійснюються ним із метою здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Основними завданнями адвоката у адміністративному процесі є: надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, що виникають у результаті розгляду адміністративної справи; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів адміністративно-правового характеру; захист прав, свобод і законних інтересів особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення адміністративного процесу.

Основними функціями адвоката у адміністративному процесі є: представницька функція і консультативна функція. Перелік основ-

них функції адвоката у адміністративному процесі представницькою та консультативною функцією не вичерпується. Тісно пов'язані з зазначеними напрямками діяльності адвоката у адміністративному процесі і такі функції, як превентивна, відновлювальна та охоронна функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. – Х. : Парус, 2005. – 56 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
3. Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістики : монографія / Іщенко А. В. – К. : НВТ Правник-НАВСУ, 1997. – 98 с.
4. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : монографія / О. С. Проневич. – Х. : Ніка Нова, 2011. – 509 с.
5. Павлов С. В. Функції і завдання криміналістики (теоретико-прикладний аспект): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Павлов С. В. – Запоріжжя, 2003. – 203 с.
6. Тацій Л. В. Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Тацій Л. В. – Х. : 2008. – 176 с.
7. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» : від 05.07.2012 р., № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
8. Закон України «Кодекс адміністративного судочинства України» : від 06.07.2005 р., № 2747-IV // ВВР України. – 2005. – № 35–36. – Ст. 446.
9. Задніпровський О. Здійснення представництва у суді адвокатами і іншими особами / О. Задніпровський // Юридична практика. – 2003. – № 32 (294). – С. 89–101.

10. Адвокатура России и зарубежных стран | <http://www.volbi.ru/files/fakul/book/tema1.1.html>.
[Электронный ресурс]. – Режим доступа: html.

Єфіменко М. Ю. Завдання та функції адвоката в адміністративному процесі / М. Ю. Єфіменко // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 343–348 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12emjvar.pdf>

Сформульовано визначення «завдання адвоката у адміністративному процесі», «функції адвоката у адміністративному процесі». Виокремлено та проаналізовано основні завдання та функції адвоката у адміністративному процесі.

Ефименко М.Ю. Задачи и функции адвоката в административном процессе

Сформулированы определения «задачи адвоката в административном процессе», «функции адвоката в административном процессе». Выделены и проанализированы основные задачи и функции адвоката в административном процессе.

Efimenko M.Y. Problems and Functions of the Lawyer in Administrative Process

Definitions «problems of the lawyer in administrative process», «functions of the lawyer in administrative process» are formulated. The primary goals and functions of the lawyer in administrative process are allocated and analyzed.